

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора Біди Олени Анатоліївни на дисертацію Островершенко Анни Петрівни «Формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

З метою здійснення експертизи дисертації Островершенко Анни Петрівни нами було проаналізовано її зміст й основні наукові праці дисертантки. Узагальнені результати викладено у наступних положеннях.

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Розвиток цифрових освітніх технологій сьогодні обумовлений змінами, які відбуваються у різних сферах життя. В наш час неможливо уявити людину, особливо це стосується молоді, яка б не зверталася до цифрових освітніх технологій, Інтернет-мережі та онлайн сервісів хоча б один раз на день. З метою актуальності, сучасності та привабливості якісних освітніх знань, фахівець має обов'язково використовувати у своїй практичній роботі сучасні цифрові освітні технології для того, щоб іти в ногу з часом. Такий підхід уможливорює створення широкого інформативного та ілюстративного матеріалу. Усі види діяльності людини активізують різноманітні цифрові освітні технології, що прискорює та поліпшує процес опрацювання матеріалу. Тому без творчого підходу до використання цифрових освітніх технологій неможлива якісна освіта та фахова діяльність майбутніх фахівців. Проблема формування цифрової компетентності набуває ще більшої актуальності в умовах воєнного стану в Україні, що вимагає від учасників освітнього процесу підвищеної гнучкості, цифрової автономності та готовності до тривалої дистанційної взаємодії. У цьому контексті особливої уваги потребують здобувачі фахової передвищої освіти — специфічна вікова й освітня категорія, яка, попри наявність базових цифрових навичок, потребує системного й цілеспрямованого розвитку цифрової компетентності як важливого елементу їхньої професійної підготовки та культури. Тому, дослідження Островершенко Анни Петрівни є актуальним, а його результати прогностичними. На основі цілісного вивчення окресленого процесу авторка пропонує шляхи розв'язання цієї проблеми відповідно до нових реалій сьогодення, нової парадигми освіти як системи методологічних принципів, що передбачають змістові й технологічні перетворення. Тому дисертаційна робота є вчасною і актуальною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри практичної психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 3 від 25 вересня 2025 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. До головних здобутків наукового дослідження варто віднести такі одержані результати: здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми формування цифрової компетентності; розроблено зміст, структуру, критерії та показники сформованості цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти; апробовано розроблену автором систему інтерактивних завдань та методичні рекомендації для викладачів, спрямовані на формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти; виявлено та проаналізовано динаміку сформованості цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Нові факти, одержані здобувачем. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *уперше* – розроблено та експериментально перевірено ефективність моделі формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, структурними складниками якої визначено психолого-педагогічні умови, що включають: створення цифрового освітнього середовища та використання інтерактивних технологій навчання; підготовку викладачів до роботи в умовах цифрової трансформації освіти; індивідуалізацію навчання шляхом побудови особистих освітніх траєкторій здобувачів; формування активного комунікаційного середовища, що стимулює співпрацю та колективну діяльність; забезпечення психологічного комфорту, подолання тривожності та створення позитивного емоційного досвіду використання цифрових технологій; розроблено та апробовано систему інтерактивних завдань і методичні рекомендації щодо їх використання у процесі формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, що забезпечує підвищення рівня її сформованості; *уточнено*: сутність понять «цифрова компетентність здобувачів фахової передвищої освіти», «формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти» в контексті професійної підготовки в умовах цифрової трансформації освіти; *подальшого розвитку набули*: положення щодо структури цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти (компоненти, критерії, показники та рівні сформованості); діагностичний інструментарій оцінювання рівня сформованості цифрової компетентності

здобувачів фахової передвищої освіти; методичні підходи, засоби та форми організації освітнього процесу з використанням інтерактивних технологій у процесі формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані Островершенко Анною Петрівною у дисертації наукові висновки, положення та рекомендації є аргументованими, логічними, послідовними й змістовними. Достовірність отриманих результатів підтверджується достатньою кількістю використаних наукових джерел, використанням здобувачем сучасних методів дослідження, обґрунтованістю головних положень дослідження, апробацією та впровадженням результатів дослідження у площину практичної діяльності закладів освіти.

На високому науковому рівні обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, методи дослідження. План роботи логічний і послідовний. Прослідковується чітка структура дисертації, складові якої спрямовані на досягнення поставленої мети. Науковий апарат дослідження, що представлений у роботі сприяв розробці алгоритму розв'язання досліджуваної проблеми. На вирішення актуальної проблеми автором спрямовано завдання дослідження.

Висновкам, що представлені в дослідженні, властиві достатній рівень повноти, виваженості, логічності та обґрунтованості.

Достовірність і надійність отриманих результатів забезпечені логікою побудови наукового дослідження, використанням комплексу методів, адекватних його меті, предмету, завданням, аналізом даних. Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження, а саме: теоретичні – теоретичний аналіз і синтез інформації з різних наукових джерел для вивчення сучасного стану дослідження заявленої проблеми; емпіричні – діагностичні; обсерваційні – психолого-педагогічне спостереження; психолого-педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний та контрольний етапи для дослідження динаміки сформованості цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти; математичної статистики – кореляційний, кластерний, дисперсійний аналізи для встановлення статистичної значущості результатів дослідження, їхньої кількісно-якісної інтерпретації.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Проведений аналіз дисертації Островершенко Анни Петрівни дає підстави стверджувати, що науковий та поняттєвий апарат дослідження обґрунтовано згідно вимог написання такого рівня робіт, що є достатнім у розв'язанні окреслених логічно сформульованих дисертанткою завдань та сприяє ґрунтовному аналізу досліджуваної проблеми.

Розв'язання завдань цього наукового спрямування коректно визначає систему науково-педагогічних методів (теоретичних, емпіричних і статистичних), що забезпечує вірогідність отриманих результатів. Аналіз основних положень та змісту дослідницької роботи підтверджує досягнення мети щодо вирішення завдань цього дослідження. Висновки та надбання, представлені в дисертації, вирізняються логічністю викладення змісту, інформативністю, достатнім рівнем обґрунтованості й достовірності.

Дисертація Островецької Анни Петрівни містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до кожного з них, загальні висновки, списки використаних джерел, структуровані відповідно до розділів дослідження, додатки. Найменування бібліографічних списків подано окремо для кожного розділу. Усього додатків – 24. Повний обсяг дисертації – 285 сторінок, з яких основний текст викладено на 230 сторінках. Дослідження містить 16 таблиць та 27 рисунків.

Основний зміст дисертації свідчить про завершеність та логічність викладу матеріалу. Вектор розкриття і дослідження автором проблеми формування цифрової компетентності здобувача фахової передвищої освіти надає роботі новизни, оригінальності та наукової цінності. Кожний із розділів дисертації вирізняється певним внеском у розкриття окресленої проблеми.

Задеклароване питання щодо формування цифрової компетентності здобувача фахової передвищої освіти проаналізовано в українських та зарубіжних наукових працях.

У роботі обґрунтовано актуальність розвитку цифрової компетентності як ключової складової професійної підготовки здобувачів ЗФПО, зумовленої стрімким оновленням цифрових технологій, трансформацією ринку праці, переходом до змішаних і дистанційних форматів освітнього процесу, а також специфічними викликами воєнного часу, які висувають підвищені вимоги до автономності, гнучкості та цифрової готовності здобувачів. Розкрито зміст і структуру цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти, визначено її компоненти, критерії, показники та рівні сформованості. Обґрунтовано методологічні засади дослідження, що ґрунтуються на системному, компетентнісному, діяльнісному, особистісно орієнтованому та цифрово-інтегрованому підходах.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному теоретичному й методичному обґрунтуванні процесу формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. У межах дослідження розроблено авторську модель формування цифрової компетентності здобувачів

фахової передвищої освіти, яка представлена шістьма взаємопов'язаними блоками: цільовим, теоретико-методологічним, змістово-компонентним, операційно-діяльним, психолого-педагогічними умовами та результативним. Модель відзначається логічною цілісністю, міжблоковою узгодженістю та практико орієнтованим спрямуванням, що забезпечує поетапний розвиток цифрової готовності здобувачів, інтеграцію цифрових технологій у навчальну й професійно спрямовану діяльність. Особливу увагу приділено системі інтерактивних завдань як ключовому інструменту реалізації моделі. Система охоплює завдання з формування цифрового середовища, інформаційної безпеки, цифрової етики, аналітичної діяльності, цифрової комунікації та професійно орієнтованої взаємодії з цифровими сервісами. Вирізняльною рисою системи є інтеграція етичного та комунікативного компонентів у професійно спрямовані завдання, що сприяє розвитку цифрової культури як важливої складової майбутньої діяльності фахівців.

У дисертації розкрито психолого-педагогічні умови формування цифрової компетентності, які забезпечують мотивувальну, етичну, емоційно-ціннісну та безпекову підтримку освітнього процесу й сприяють зростанню автономності, рефлексивності й відповідальної цифрової поведінки здобувачів.

Розроблено та апробовано авторську систему інтерактивних завдань і методичних рекомендацій для викладачів, спрямованих на формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. Система має комплексний, практико-орієнтований характер та ґрунтується на засадах поетапності, професійної спрямованості, інструментальної різноманітності, рефлексивності й етичності цифрової взаємодії. Запропоновані завдання інтегровано в освітній процес за різними форматами діяльності (індивідуальна, групова, проєктна), що забезпечило їхню гнучкість та адаптивність до рівня цифрової підготовки студентів.

Проведено констатувальний, формувальний і контрольний етапи психолого-педагогічного експерименту, результати якого підтвердили ефективність розробленої моделі та системи завдань. Експериментально доведено ефективність авторської системи завдань як дієвого інструменту формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. Результати дослідження засвідчили суттєву позитивну динаміку показників в експериментальній групі порівняно з контрольною. Підвищення рівня цифрової культури студентів забезпечує їхню готовність до роботи в умовах цифрової економіки, цифрового сервісу, електронної комерції, онлайн-комунікації та використання сучасних технологій у сфері підприємництва та торгівлі.

Слід відзначити, що загальні висновки відповідають поставленим завданням, обґрунтованість і переконливість яких засвідчують самостійність і логічність суджень, достатню наукову підготовленість здобувачки. Позитивно розцінюємо представлену у додатках наукову інформацію, а таблиці та рисунки увиразнюють уявлення про цілісність дослідження, проведеного дисертанткою. Список використаних джерел зроблено з дотриманням встановлених вимог. Отже, після проведення детального аналізу можемо констатувати, що дисертаційна робота за своїм змістом, стилем викладу і розкриттям основних положень, висновками та результатами опрацювання здобутих даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням. Академічний плагіат відсутній.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Практичне значення очікуваних наукових результатів аргументоване розробленням навчально-методичного забезпечення для викладачів щодо його використання в освітньому процесі та створенням системи завдань для формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти,

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Одержані автором результати можуть стати основою для розробки та впровадження нових методів та стратегій, спрямованих на підвищення рівня готовності майбутніх фахівців до використання цифрових освітніх технологій у професійній діяльності. Одержані результати можуть застосовуватися для: удосконалення освітньо-професійних програм і навчальних планів ФПО; підвищення кваліфікації викладачів у сфері цифрової компетентності; розроблення навчально-методичного забезпечення інтерактивного та змішаного навчання; організації практико-орієнтованої діяльності студентів та їхньої професійної підготовки у цифровому середовищі.

Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають автору право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес: Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства; Відокремленого структурного підрозділу «Оптико-механічний фаховий коледж Київського національного університету імені Тараса Шевченка»; Відокремленого структурного підрозділу «Київський торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету»; Відокремленого структурного підрозділу «Київський торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ», Відокремленого структурного підрозділу «Економіко-правовий фаховий

коледж Київського кооперативного інституту бізнесу і права», Відокремленого структурного підрозділу «Жовтоводський промисловий фаховий коледж ДНУ імені Олесья Гончара», Відокремленого структурного підрозділу «Економіко-правничий фаховий коледж Запорізького національного університету», на засіданні міського методичного об'єднання економіко-аналітичного циклу закладів ФПО м. Києва. Впровадження підтвержене відповідними довідками, які представлено у додатках роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Островершенко Анни Петрівни, зазначимо на необхідності представлення деяких зауважень та побажань, врахування яких увиразнило б значимість і високий рівень науковості викладу наукового матеріалу:

1. У теоретичному розділі дисертації представлено ґрунтовний аналіз наукових підходів до проблеми цифрової компетентності здобувачів освіти, однак доцільним могло б бути ширше висвітлення зарубіжного досвіду формування цифрової компетентності саме в системі професійної та фахової передвищої освіти.

2. Запропонована авторкою модель формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти характеризується логічністю та цілісністю, проте окремі її структурні компоненти могли б бути більш деталізовані з позицій практичної реалізації в освітньому процесі різних спеціальностей.

3. У роботі переконливо обґрунтовано психолого-педагогічні умови формування цифрової компетентності, водночас певного уточнення могло б набути питання впливу індивідуальних особливостей здобувачів освіти на ефективність запропонованої моделі.

4. Практичний розділ дисертації містить розроблену систему завдань, що має значну прикладну цінність, однак розширення опису прикладів їх використання в різних форматах навчання (змішаному, дистанційному, асинхронному) посилює б практичну спрямованість дослідження.

Висловлені зауваження мають суто рекомендаційний характер, ніяк не знижують її наукової цінності й є приводом для наукової дискусії. Загалом рецензована робота вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних пропозицій. Констатуємо і той факт, що загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання наукових досліджень, які подаються на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Висновок. На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що враховуючи актуальність теми, наукову новизну отриманих результатів та їхнє практичне значення зазначаємо, що дисертаційна робота «ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Островершенко Анна Петрівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта, педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського університету
ім. Ференца Ракоці II

 О. А. Біда

ПІДПИС О.А. Біда ЗАСВІДЧУЮ
Зав. від. кадрів Шімак
Закарпатський угорський університет
імені Ференца Ракоці II Шімак

Чорний Шімак Т.В.